

Mats Gellerfelt:

Jolo – vandrare genom stad och värld. Om den främste av svenska litterära flanörer

MINNESANTECKNINGAR

/G. Hedin

2011-05-17 (Jolos trädgård, Åkervägen 17, Lidingö 18.30 – 19.45,
till ackompanjemang av våldsamt åskväder)

Jag är ganska rosslig i halsen och ska förklara varför. Jag lever i ett helvete. Man bygger vindslägenheter i mitt hus. Och allt är inbäddat i plast med byggdamm och annat. Hela denna omvandling av Vasastan, jag undrar vad Jolo skulle ha sagt om den.

Jag har en näsduk i kavajen som man inte ska snyta sig i. Det är nämligen Jolos egen näsduk. Det var så att jag en gång skrev en artikel om Hardy Amies, den engelska drottningens skräddare, som hade sagt att utan näsduk är man naken. Det föranledde Margareta Sjögren att skicka mig en av Jolos näsdukar med hälsningen att ”du ska inte behöva gå naken längre”.

Ja, Jolo var otidsenlig - men det är menat som en komplimang! Han var som en edvardiansk gentleman, men han levde inte i det förflutna. Man flanerar inte längre som förr i världen, då man upptäckte världen genom att gå. Vi har haft två stora flanörer, Jolo och Hjalmar Söderberg, men Söderberg kom aldrig längre än till Köpenhamn. Och det var väl huvudsakligen till och från Gustav Adolfs torg han gick. Jolo är däremot själva inbegreppet av flanören, men samtidigt skaffade han radhus utanför Stockholm – ovanligt för en flanör!

Det var efter Haussmans omdaning av Paris som det på 1870- och 80-talen över huvud taget blev möjligt att promenera omkring på gatorna. Det gick inte att gå där tidigare på grund av all smuts och dynga utan man tog sig runt med häst och vagn. De första kaféerna och brasserierna började komma vid den tiden. Det är Baudelaire som är urtypen för flanören.

Jolo kom till London efter kriget, det var sotigt, fattigt och eländigt. Men han såg det storslagna i till exempel dessa järnvägsstationer, de var som katedraler i hans ögon! Han hade därtill en otrolig medkänsla med de osynliga och oansenliga människorna, men utan socialrealistiskt snyft eller opportunistiskt nit.

Jolos blick var fylld av ironier. Han kunde alltid närma sig ett allvarligt ämne med viss underfundig humor.

Jolo vek inte från något. Han kunde göra något magiskt av allt det som var sotsmutsigt. Därför älskade han Dublin och London. Jag har själv studerat irländsk litteratur vid Trinity College och såg det man kallade för ”dirty Dublin” men jag vet också att man numera har fräschat upp Dublin så att det blir likt alla andra städer.

Jolo hade förvisso en helt annan historiesyn än de nymarxister som uppstod vid den här tiden. Det typiska för Jolo var synen på personligheternas och slumpens betydelse för historiens gång; ”hade inte den mannen stått två meter till vänster så hade utgången blivit en annan”. Det finns undantagsvis händelser där enskilda personer inte framhålls, t.ex. att den Maltesiska befolkningen kollektivt fick Georgskorset efter kriget för sitt motstånd mot tyskarna. Men att vi är särpräglade som individer var Jolos ledstjärna.

I dag talar man om *kontrafaktisk* historieskrivning; ”vad hade hänt om Konstakademien i Linz hade antagit Hitler?” – detta kunde Jolo excellera i!

Det känns fantastiskt när jag återigen läser många av Jolos texter, speciellt om städer: London, Dublin, Chicago, Leningrad, Köpenhamn, Krakow – han har Europa som sin scen! Och han kunde konsten att rulla upp en god historia, t.ex. när han i München, efter kriget, ser en man som gör ett inköp. Jolo går fram till handlaren och frågar: - Var inte det där Hitlers pianist? Jovisst. Det blir stort när man då får veta att pianisten kanske var Hitlers enda verkliga vän. Sant eller ej – historien blir inte sämre om den vore osann!

Jolo älskade Winston Churchill, ta bara historien om flygturen från Kairo till Alexandria under kriget med ett militärflygplan. Den flygsjuka fältmarskalken Alexander låg på en bänk och spydde medan Churchill gick fram till piloterna och hällde i sig sina drinkar. ”My dear Winnie”, sa drottningen till Churchill – det var han som hade de finaste anorna (tänk även på vad Diana sa till Charles om sina förfäder kontra hans!).

När jag skrev att Jolo sågs över axeln av vissa på DN fick jag några hatbrev. Någon påstod att man inte fick låna hans böcker (jag skulle inte komma på tanken att låna Anna-Lena Bäckmans böcker!). Andra från den där tidningen påstod att Jolo var en glassare, han fick göra vad han ville. Om det nu verkligen var på det sättet var det väl helt i sin ordning. Hans kritiker är bortglömda och lär aldrig bli publicerade.

Min mamma arbetade på ett sjukhus och när hon en gång såg Jolo där så talade hon om för honom att hon ”har en son som läser allt vad ni skriver”. – Vad kan en så ung man ha för utbyte av en stofil som jag?, svarade Jolo. Ja, man skulle verkligen kunna tala om Jolo som en ”obortglömd” författare, om uttrycket tillåts. Även vissa bilder är svåra att glömma, ta t.ex. fotot där man ser en reslig Jolo tala med en kortvuxen Chaplin.

Man efterlyser ibland ”goda skribenter med en personlig stil”. Om någon har funnits som passar in på den efterlysningen så är det Jolo. Och han var europé innan det blev modernt att vara europé.

FRÅGOR

Rönnberg till Vibeke: *Hur kom det sig att Jolo flyttade ut till Lidingö?*

Vibeke: Jag vet faktiskt inte varför mamma och pappa valde att flytta just hit... Den allra första tiden bodde de på Norrtullsgatan, sedan sex år i Nacka. När de så fick mig och min syster så ville man väl ha något större och samtidigt en bit från innerstan... De tittade först på ett av hörnhusen här intill, men de hade inte råd med det.

Mats Gellerfelt till Vibeke: *Jag har undrat varför Jolo inte hade något förhållande till Frankrike?*

Vibeke: Jag tror helt enkelt att allt detta med England och Irland tog så mycket tid och kraft. Men han besökte ju förstås Flandern och gjorde reportage vid alla de stora krigsskådeplatserna... Jag minns en gång när familjen besökte Versailles, mer som turister alltså. Allt däromkring var så obehagligt perfekt och ståtligt. Plötsligt sa pappa: - Ja, tacka fan för att det blev revolution!

Vibeke: Vi följde med på flera av resorna i Västeuropa, men inte på de resor han senare gjorde i Östeuropa. Och han hade inte något förhållande till Sydeuropa.

Mats: - Inte jag heller.